

SALVS REI PVBLICAE SVPREMA LEX ESTO.

VYBRANÁ

TÉMATA

Parlamentní volby 2008 v Bělorusku

(12/2008)

Karel Hlaváček

Parlament České republiky
Kancelář Poslanecké sněmovny
Parlamentní institut

OBSAH:

VZTAHY EU S BĚLORUSKEM	2
VOLEBNÍ SYSTÉM V BĚLORUSKU	3
EU A BĚLORUSKO PŘED VOLBAMI 2008	4
VOLBY 2008	5
REAKCE EU NA VOLBY 2008	6

Vztahy EU s Běloruskem

Vztahy mezi EU a Běloruskem jsou dlouhodobě chladné. V roce 1996 byla sice s Běloruskem podepsána smlouva o partnerství a spolupráci, která vztahy EU s Běloruskem později začlenila do rámce Evropské politiky sousedství (ENP), Bělorusko se nicméně plnohodnotným účastníkem této politiky nestalo, neboť ratifikace smlouvy byla ze strany EU zmrazena s ohledem na nedostatečný stav demokracie a respektu k lidským právům v Bělorusku.

V roce 2006 uvalila EU na Bělorusko sankce (společný postoj 2006/276/SZBP, 11. 4. 2006), které zahrnují:

- restrikce týkající se vstupu na území EU pro osoby, které jsou zodpovědné za neutěšený stav lidských práv a demokracie v Bělorusku,
- zmražení ekonomických zdrojů těchto osob (fyzických i právnických).¹

Sankce byly přijaty jako reakce na prezidentské volby, které proběhly v březnu 2006 a které podle zprávy OBSE nesplňovaly standardy demokratických voleb. Pozorovatelům EU a OBSE nebylo dovoleno řádně vykonat svoji misi a volby byly rovněž provázeny násilným potlačením protestů opozice a problémy s předčasným hlasováním či sčítáním volebních lístků. Tyto sankce vůči běloruskému režimu trvají i nadále.

V listopadu 2006 vydala Komise dokument „What the EU could bring to Belarus“², v němž nastiňuje možné výhody, které by pro Bělorusko plynuly z participace na ENP. Ty zahrnují opatření od zjednodušení vízového režimu pro běloruské občany přes podporu právních a soudních reforem až k rozvoji mezilidských kontaktů a

¹ Bližší informace o sankcích EU vůči Bělorusku ke stažení [ZDE](#).

² Dokument ke stažení [ZDE](#).

hlubších ekonomických a obchodních vztahů. Na druhé straně dokument vymezuje i kroky, které EU očekává od běloruských úřadů, aby k prohloubení vztahů mohlo dojít. Mezi tyto podmínky patří:

- právo běloruského lidu na demokratickou volbu svých představitelů,
- zajištění svobody projevu a existence nezávislých informací,
- uvolnění restrikcí omezujících nevládní organizace,
- propuštění politických vězňů,
- vyšetření případů zmizelých osob,
- zajištění existence nezávislého soudnictví,
- ukončení svévolného zatýkání osob a špatného zacházení s nimi,
- dodržování práv národnostních menšin, zaměstnanců a podnikatelů,
- zrušení trestu smrti.

Přes výše zmíněné zmrazení vztahů EU poskytuje Bělorusku pomoc financovanou s využitím Nástroje evropské politiky sousedství (ENPI). Ta se soustřeďuje především na následující oblasti:

- podpora nezávislých médií,
- podpora vyššího vzdělávání (zejména podpora běloruským studentům v EU),
- pomoc regionům postiženým následky černobylské katastrofy.³

Volební systém v Bělorusku

Běloruský parlament (Národní shromáždění) je dvoukomorový a skládá se z Republikové rady a poslanecké sněmovny. Republiková rada má 64 křesel, zčásti je volena regionálními radami (56 křesel) a zčásti jmenována prezidentem (8 křesel). Poslanecká sněmovna má 110 křesel a je volena přímo na čtyřleté volební období.⁴ Volby, jež proběhly dne 28. září 2008, se týkaly Poslanecké sněmovny.

Volby do Poslanecké sněmovny se konají ve 110 jednomandátových volebních obvodech podle zásad dvoukolového většinového systému. Pokud v prvním kole nedostane žádný z kandidátů přes 50 % hlasů, koná se do dvou týdnů druhé kolo voleb, v němž se rozhodne mezi dvěma kandidáty s největším počtem hlasů. Aby byly volby považovány za platné, je v prvním kole vyžadována 50% voličská účast,

³ Více informací o pomoci EU Bělorusku k dispozici [ZDE](#).

⁴ CIA World Factbook. Belarus. K dispozici [ZDE](#).

v druhém kole pak 25% voličská účast. Volby jsou specifické pětidenním obdobím před vlastním volebním dnem, ve kterém je již možné odevzdávat hlasy⁵.

Běloruský volební systém je zakotven v ústavě a ve volebním zákonu. Po ostré kritice prezidentských voleb z roku 2006 doznal volební zákon některých změn, avšak OBSE je považuje za dvojaké. Na jedné straně došlo díky změnám k vyjasnění některých technických nejasností, na druhé straně některé dodatky k zákonu ještě snížily jeho demokratičnost. Největšími přetrvávajícími problémy tohoto zákona je podle OBSE:

- odpírání práva volit lidem v ochranné vazbě (tato zásada je v rozporu s presumpcí nevinou),
- odpírání práva volit lidem, kteří byli odsouzeni za trestný čin bez ohledu na jeho závažnost
- formulace volebního zákona, která zakazuje pozorovatelům voleb „být přítomni vydávání volebních lístků“.

Politické strany podle OBSE ve volbách hrají malou roli, především proto, že většina kandidátů se voleb účastní jako bezpartajní, protože to zvyšuje jejich šance na úspěšnou registraci. Dominantní roli při volbách tak hrají nezávislí poslanci. Významnějšího podílu ve volbách dosahují dlouhodobě především Komunistická strana Běloruska a Agrární strana, které navazují na struktury komunistického režimu. Celkově však lze prohlásit, že opoziční strany jsou ze systému vytlačeny a provládní skupiny nevytvářejí stranické struktury.⁶

EU a Bělorusko před volbami 2008

Vztahy EU a Běloruska před parlamentními volbami, které se konaly 28. září 2008, se vyvíjely v duchu vstřícných kroků ze strany Běloruska i EU. V srpnu 2008 byl běloruským režimem nejprve propuštěn bývalý prezidentský kandidát Alexander Kazulin. EU tuto skutečnost ústy vysokého představitele pro SZBP Javieru Solany „vřele přivítala“, vyzvala k propuštění všech politických vězňů a vyslovila naději na další pozitivní vývoj vztahů.⁷ Běloruský režim následně propustil další dva politické vězně, Andreje Kima a Sergej Parsjukeviče, což EU přivítala s podobnou

⁵ Opozice v Bělorusku tento systém hlasování vidí jako další příležitost k manipulaci voleb. Představitelé vlády se nicméně hájí, že obdobné způsoby časného hlasování jsou ve světě běžné.

⁶ ŠEDO, Jakub. Volební systémy postkomunistických zemí, str. 200-206.

⁷ Reakce Javieru Solany na propuštění Alexandra Kazulina ke stažení [ZDE](#).

vstřícností.⁸ Propuštění dvou posledně jmenovaných znamená, že v Bělorusku již dále nebyli zadržováni žádní mezinárodně uznávaní političtí vězni.

Dne 15. září 2008 se situací v Bělorusku zabývala Rada pro vnější vztahy. Ve svých závěrech⁹ Rada uvádí, že propuštění politických vězňů považuje za „významný krok směrem k přijetí základních hodnot demokracie, právního státu a lidských práv“. Rada dále naznačila, že přes svoje obavy o ostatní aspekty stavu lidských práv v Bělorusku je připravena k „revizi restriktivních opatření a pozvolnému obnovování vztahů“ s tímto státem. Konkrétně by tento proces podle závěrů mohl začít setkáním na ministerské úrovni. Tyto vstřícné kroky však Rada podmínila spravedlivým průběhem chystaných parlamentních voleb, včetně zajištění přístupu mezinárodních pozorovatelů a práv opozice.

Běloruští činitelé v čele s prezidentem Lukašenkem před volbami prohlašovali, že volby proběhnou v otevřeném a demokratickém duchu.

Volby 2008

Dne 28. září 2008 proběhly v Bělorusku parlamentní volby, které skončily naprostou porážkou opozičních sil. Po sečtení hlasů ve všech 110 volebních obvodech se ukázalo, že se do parlamentu nedostal ani jediný zástupce opozice, ačkoli z celkových 263 kandidátů bylo 70 kandidátů opozičních.

Při volbách asistovalo zhruba 450 mezinárodních pozorovatelů z Úřadu pro demokratické instituce a lidská práva (ODIHR, spadá pod Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE)) a z Parlamentního shromáždění OBSE. Volby podle jejich předběžné zprávy¹⁰ přes některé menší pozitivní změny vzhledem k minulým volbám nebyly demokratické. Hlavními nedostatky přitom byly:

- nedostatky právního rámce (především volebního zákona)
- přísně kontrolované volební prostředí bez řádné volební kampaně,
- netransparentní průběh sčítání hlasů (ve 48 % případů),
- neposkytnutí dostatečných možností k dohledu nad sčítáním hlasů (ve 34 % případů).

⁸ Reakce komisařky pro vnější vztahy Benity Ferrero Waldner k dispozici [ZDE](#).

⁹ Závěry Rady k dispozici [ZDE](#).

¹⁰ Předběžná zpráva byla vydána dne 29. září 2008, tedy před plným dokončením volebního procesu. Konečnou zprávu uveřejní OBSE zhruba za dva měsíce po skončení voleb.

Zpráva však zmiňuje rovněž pozitivní stránky voleb. Mezi ty patří:

- zlepšená spolupráce s mezinárodními pozorovateli,
- řádný průběh vlastního volebního aktu,
- mírně zlepšený přístup opozice do volebních komisí,
- zlepšení propagace volebních kandidátů státními médii,
- pečetění volebních urn přes noc při časném hlasování.

Reakce EU na volby 2008

EU na průběh a výsledky voleb dosud nezareagovala jednoznačným způsobem. Komisařka pro vnější vztahy Benita Ferrero Waldner prohlásila, že zpráva OBSE obsahuje některá pozitivní zjištění, ale také mnoho negativních aspektů. Podle ní musí nyní EU rozvážit, jak vůči Bělorusku postupovat.¹¹

Dne 30. září 2008 vydalo předsednictví EU prohlášení¹², v němž vyjadřuje znepokojení nad předběžnými zjištěními pozorovatelů OBSE a vyzývá Bělorusko k pokračování demokratizačních snah. Prohlášení však zároveň oceňuje propuštění politických vězňů a pozvání mezinárodních pozorovatelů k volbám. Znovu zmiňuje také svůj závazek k podpoře demokratizace Běloruska, čímž nechává otevřené dveře pro případné uvolnění sankcí vůči Bělorusku. Jednání o tomto bodě se očekává na dalším zasedání Rady dne 13. října 2008.

Na volby v Bělorusku se chystá reagovat rovněž Evropský parlament (EP). V návrhu usnesení se EP staví za pokračování sankcí EU vůči Bělorusku. Usnesení by mělo být schváleno 8. října 2008.¹³

Podle běloruské opozice se EU nyní nachází mezi dvěma možnostmi: pokud bude věrna svým zásadám a podmínkám, které stanovila Lukašenkovu režimu pro zrušení sankcí, podstoupí riziko, že se Bělorusko zcela dostane do sféry „nově imperialistického“ Ruska. V tomto smyslu se již vyjádřil Alexander Milinkevič, podle kterého by takové rozhodnutí „vtlačilo Bělorusko do úplné závislosti na Rusku“.

¹¹ Euobserver.com. *EU states still keen to relax Belarus sanctions*. 30. 9. 2008

¹² Prohlášení předsednictví k volbám v Bělorusku ke stažení [ZDE](#).

¹³ Viz Charter97.org. *Europe won't lift sanctions against Belarusian regime*. 2. 10. 2008

Pokud se však rozhodne vztahy s Běloruskem rozvinout, bude muset slevit ze svých zásad.¹⁴

¹⁴ Viz Europolitics 3607. *Commission is two minds about future ties with Minsk*. 1. 10. 2008